

Prof. Ema Deisinger

## **Psiha slovenskega naroda<sup>1</sup>**

(Nadaljevanje.)

Že pri starih Slovanih zasledimo veliko religiozno občutje, a tudi Slovenci so od slikovitega sončnega mita prednikov ohranili mnogo podob, kajti proces upadanja sončne moči (ki doseže najnižjo točko v kračunu) in zмага sončnega potomca nad sovražnimi demoni zime, je močno odjeknila v ljudski duši.

Čeprav se je religiozno občutje s krščanstvom premaknilo v vero v enega Boga, vendar je ljudska duša tudi po tej poti hotela ohraniti mnoge stare šege in običaje iz poganske davnine. Religiozni običaji slovenskega ljudstva nam pričajo, kako je slovenska duša idejo nadosebnega božanstva, ki ureja svet in gospoduje nad stvarstvom, nosila v sebi kot pradačno, veličastno in neminljivo pesem, ki je donela skozi tajinstvene šume, loge in gaje.

V religioznih običajih je slovenska duša prenašala iz roda v rod to dediščino obenem z neumrljivo vizijo človeštva po medsebojni ljubezni, bratstvu in pravici do življenja. Družinsko življenje je bilo že starim, poganskim Slovincem zadruga, ki ni prenesla razcepitve med starši, otroki in vnuki, ampak jih je povezala v eno po medsebojni ljubezni. Najhujša kazen je bila, ako so koga kot malovrednega »zlega sina« ali kot »zlo hčer« izvrgli iz zadruge, tako da je kakor »izgoj« moral brez družine po svetu.

Še celo, če je kdo poprej umrl kakor kak drug član njegove družine, je moral v navo ali raju biti zapuščen in osamljen, dokler ni prišel za njim kak član njegovih svojcev.

V religioznih običajih zatorej ni urejen samo odnos do Boga, ampak tudi odnos do vseh živih in mrtvih. Sem spadajo tudi vsa tradicijska slavlja kakor krst, botrovina, poroka, svatovanja, pa tudi žalovanja, kakor pogreb, pokop, sedmina, žrtve, verne duše itd.

Krščanski božič, praznik rojstva Gospodovega, je za vernega Slovence ne samo velik cerkveni praznik, ampak tudi praznik družinske skupnosti, saj povezuje v družinsko zajednico i hišne posle, hlapce in dekle. V psihologijo slovenskega naroda moramo zatorej vsekakor vnesti tudi to postavko družinskosti, ki jo je narod po svoji najgloblji in nenapisani postavi izvrševal in izpričeval v svojem življenju.

Božič je vsesvet dan v zavesti slovenskega naroda, tako svet, da pravijo, da če kdo umre na božični dan, pride naravnost v nebesa. V odvisnost božične noči spravlja vso naravo. Za slovensko dušo ni to noč nobenih mrtvih predmetov več: kamenje raste in čuje, zvezde prisluškujejo, nebo

<sup>1</sup> Ta del razprave bi moral biti objavljen že pred člankom v št. 2 in 3 »Sl. Učitelja« te razprave, a jo zaradi pomote v numeriranju prinašamo sedaj.

se odpira, drevesa, gozdne živali in živina se pogovarjajo. Personifikacija mrtve prirode ni to noč samo poetični navdih, ampak ljudska vera in živo versko občutje, da se to noč na zemlji nekaj silnega, skrivnostnega in velevažnega dogaja: rojstvo Mesije.

Tudi krščanski simboli in predmeti, kakor kadilo, s katerim pokade vse hišne prostore, ima to noč magično moč, da nobena zla sila ne more škodovati.

Na Gorenjskem je to lep hišni obred. Gospodar gre naprej s kadičnico v roki, za njim stopa hišna gospodinja s kropilnico z blagoslovljeno vodo in kropi, potem se vrste otroci in ostala hišna družina ter glasno molijo. Pokadijo in poškrope vse hišne prostore, delavnice, kleti, hlev, šupo, drvarnico in skedenj, tudi vrt in drevesnice, da bi se razlil obilno na vse božji blagoslov.

Sveta noč je Slovencem nekaj tako neizrekljivo svetega, da se prebudi celo narava iz zimskega spanja, da za nekaj trenutkov prenehajo obstajati zanjo celo naravni zakoni. Celo voda se za nekaj trenutkov spremeni v vino.

Že stari, poganski Slovenci so praznovali to dinamičnost dogajanja v naravi s posebnim strahospoštovanjem, prerokovali so in darovali bogovom. Stara slovenska sončna božanstva so upodabljali namreč s svetim peharjem ali kotličem, iz katerega so prerokovali, sploh so si sončno božanstvo umišljali poganski Slovenci na konju s sokolovimi perutmi, končavajoče se v ribo (s čimer so simbolizirali združen kult svetlobe in vode).

Čudežna moč svete noči, ko se rodi Odrešenik, je že po naravi sami primerna za prerokovanja. Iz vremena na sveto noč sklepajo še danes nekateri na slabo ali dobro letino. Kmet je hotel vedeti, kakšna bo nova žetev, obilna ali revna, zato je primerjal vreme na sveti večer in sklepal iz njega na bodočnost. Vraževerstvo in prerokovavstvo se je ohranilo tudi v krščanskem božiču. Številna in zanimiva so zlasti vremenska prerokovanja, ki se glase:

Ako na božič dežuje, bo prihodnje leto mokro.

Božični dež vzame rž.

Če je jasno na sveti večer, bodo jasni (prazni prihodnje leto) kozelci. Dež in veter pred božičem, koplje jamo rad mrličem.

Jasno in svetlo če je sveti večer, letina prav dobra se rada primeri; sveti večer če oblačno, temno, žita bo prazno ob letu gumno.

Kakršna sapa drži na sveti večer, tako bo vse prihodnje leto.

Kolikor bliže božič mlaja, toliko hujši mraz prihaja.

Kolikor se ivja o božiču na vejah blesti, toliko sadja prihodnje leto na drevju visi.

O božiču zeleno, o veliki noči sneženo.

Polna luna blizu božiča, južno zimo nam priča.

Slaba bo letina, malo dobiš, če je mokrota na sveti božič.

Sveti dan vetrovno, ob letu bo sadja polno.

Od božiča do sv. Treh kraljev če nastaja gosta megla, bo veliko nevarnih bodljajev in še drugih bolezni doma. ltd.

Kakor pripisujejo veliko važnost vetru, ki na sveto noč piha, tako pripisujejo tudi raznim drugim znamenjem prihodnji pomen.

Dekleta vlivajo raztopljen svinec v vodo, da izvedo, kakšnega stanu bo njihov ženin, snubec pa lahko vidi svojo bodočo ženo v vodnem zrcalu.

Sveta noč je veljala tudi kot ura duhov. Gora Bogatin se odpre pogumnemu, ki hoče iti zaklade kopat. Pa tudi strah pred zli duhovi, ki ravno o božiču skušajo škodovati, je še vedno živ med ljudstvom. Gorje tisti ženi, ki na božični večer preko enajste ure še goni svoj kolovrat: pride G l o d e ž, ki jo ogloda do belih kosti.

Tudi lanu ne smejo spresti na božični večer do konca, ampak ga mora šop ostati na kolovratu, da bi ga Devica Marija lahko uporabila za novo-rojeno Dete.

V bajevno moč svete noči, ko se rodi Mesija, potaplja ljudstvo svojega duha, kajti tako je že bilo v božjem načrtu, da se izvirček človekove biti steka v svoj pravir. Že skozi vekove je podzvestno čutil ta pravir, se drhte poganjal za njim skozi temino poganstva in prisluškujoč, kaj mu v zimskem soncevratu govori zemlja in kamenje, živali in gozd, kaj besedujejo med seboj dobri in zli duhovi. Ni zatorej zaman in odveč gazil skozi temino poganstva, da je sad njegovega hrepenenja po večnem Bogu dozorel do tiste zlahtnejše oblike in vsebine, ki mu ga je dalo krščanstvo.

V slovenskih j a s l i c a h, ki jih naredijo za božič v bohkovem kotu družinske sobe, je upodobljen lik tega pričakovanja in hrepenenja. Slovenske jaslice so nekaj posebnega in svojevrstnega; v njih je zaobseženo ne samo poslanstvo vere, ampak je v njih iznešeno vse, kar je slovensko ljudstvo čutilo, vsa žeja in lakota po Odrešeniku, ko je korakalo po sipkem zimskem snegu alpskih tal in so se njegove stopinje izgubljale v noči poganskega malikovavstva.

(Dalje.)

## *Iz šolskega življenja*

---

Fr. Fister

### **Ročno delo in pouk v višji ljudski šoli na kmetih**

»Ta pa bo, ta!« si zadovoljno zaviha gospodar brke, ko gleda pripravnega sina, kako mu gre delo od rok. »Županov je bil tri leta v mestnih šolah pa ni za nobeno delo; ne le z rokami, tudi z butico ga naš poseka.«

Ali ni namen šole, da oblikuje fanta in dekleta za pripravnega, umnega, delavnega gospodarja in gospodinjo. To je mogoče doseči brez ročnega in praktičnega dela. Otrok se lažje in jačje vživi v to, kot v samo razmišljanje. »Saj delajo otroci dosti doma, še preveč!« bo rekel kdo. Prav zato je samo teoretično delo otrokom še bolj tuje. Ni vseeno, kako in na kakšno delo se navaja otrok.

Zakaj je otrokom priljubljen pašnik? Tam delajo piščali, mlinčke v potoku, postavljajo bajte, tam so trgovci, mesarji in kupci, tam so vrtnarji, gospodinje